

NEMIS ADABIYOTI O'ZBEK TARJIMONLARI IJODIDA

Jabborova Malika

Samarqand davlat chet tillar instituti, Roman-german tillar fakulteti

2-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7638282>

Annotatsiya: Har bir millat adabiyotini o'z ona tilida o'qish maroqli. Biroq til bilmasang, noiloj o'sha asar tarjimasini qo'lga olasan. O'zbek adabiyoti ham oxirgi 3-4 yil orasida ancha-muncha tarjima asarlar bilan boyidi. Ushbu maqolada nemis tilidan o'zbek tiliga tarjima qilingan asarlar haqida fikr yuritiladi. Xususan Gyotening "Faust" asari tahlili ham keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: tarjima, adabiyot, tarjimon, nemis tili, Gyote, Faust, syujet, adabiy tahlil, roman, hikoya, ertak.

Har bir tarjimon shu xilda o'zini qiziqtirgan sohaga doir va ma'lum bir muallif asarlarini tarjima qilishga harakat qildi. Masalan, Sadridin Salim Buxoriy o'z ruhiy olamiga mos kelgani uchun Gyotening "G'arbu sharq devoni"ni hamda uning Muhammad (s.a.v.) ga bag'ishlangan maqolasini tarjima qilgan bo'lsa, Xurram Rahimovni ertaklar olami o'ziga tortdi. U nemis xalq ertaklarini o'zbek tiliga, o'zbek xalq ertaklarini nemis tiliga tarjima qilib O'zbekistonda va Germaniyada chop ettirdi. Yo'ldosh Pardani ruhiy-ma'naviy olam o'ziga jalb etdi. U nemis islomshunos va sharqshunos olimasi Annemariye Shimmelning islom olamida ayollar siymosini yoritishga bag'ishlangan "Jonon mening jonimda" nomli kitobini o'zbekchaga o'girdi. Bu diniy mavzudagi ilmiy-ommabop asar bo'lib, unda mavzuga oid xos so'zlar, atamalar juda ko'p. Jumlarlar murakkab. Shuhratxon Imyaminova asosan hajviyalar, kichik hajmdagi hikoyalar tarjimasi bilan shug'ullansa, Hafiza Qo'chqorova zamonaviy nemis adabiyoti namunalarini tarjima qiladi. Iste'dodli tarjimon Mirzaali Akbarovni asosan Gyote hikmatlari va Hermann Hesse olami qiziqtiradi. U Gyote hikmatlari hamda Gyote hayoti va ijodiga bag'ishlangan nemis tadqiqotchisi Klaus Zeehaferning "Yohann Wolfgang Gyote: shoir, tabiatshunos va davlat arbobi" nomli yirik tadqiqotini o'zbek tiliga o'girib, nashr ettirdi. Hermann Hesse hayoti va ijodini chuqur o'rganib, uning "Cho'l bo'risi" romani va qator hikoyalarini qoyilmaqom tarjima qilib, o'zbek kitobxoniga taqdim etdi.

Gulnoz Nabiyeva nemis tilidan o'zbek tiliga tarjimalar qilgan. Nemis adiblaridan Rafiq Shomiy, Mattias Navrat, Sasha Stanishich, Shida Bazyar, Jo Lendle hikoyalarini, Ilya Troyanovning «Olamlar sohibi», Jianna Molinarining «Bu yerda hamma narsa bo'lishi mumkin» romanlarini, Paul Selan, Jan Vagner, Anja Kampmann, Rike Sheffler she'rlarini o'zbek tiliga tarjima qilgan.

ITALY

SCIENCE AND INNOVATION IN THE EDUCATION SYSTEM

International scientific-online conference

ITALY

Boshqa tillarga nisbatan nemis adabiyoti namunalarini o'zbek tiliga aslyatdan tarjima qilish sal ertaroq boshlandi. Gyotening "Yosh Verterning iztiroblari" romanini nemis tilidan tarjima qilib, 1975 yilda chop ettirilgan. Keyinchalik nemis tili mutaxassislari orasidan Yo'ldosh Parada, Sadridin Salim Buxoriy (Alloh ularni rahmatiga olgan bo'lsin), Mirzaali Akbarov, Posho Ali Usmon, Xurram Rahimov, Shuhratxon Imyaminova, Hafiza Qo'chqorova singari tarjimonlar yetishib chiqdi va aslyatdan tarjima qilish ancha jonlandi. Yoshligidan Haynrix Hayne she'rlarining shaydosi bo'lgan shoir Abdulla Sher o'sha she'rlarni aslyatdan tarjima qilish uchun nemis tilini o'rgandi va Haynrix Hayne lirikasi Abdulla Sher tarjimasida asl nusxaga hamohang holda o'zbek tilida jarangladi, jurnallar sahifalarida, alohida kitob holida bosib chiqarildi.

Germaniyaning buyuk shoiri, atoqli mutafakkir va olim Iogann Volfgang Gyote butun dunyo hayratga soladigan shaxslardan biridir. Gyote bilan birinchi tanishuvim o'smirlik davrimda qalbda ehtirosli his-tuyg'ularni uyg'otadigan "Yosh Verterning iztiroblari" romani edi. Bu ehtiros psixologiyasini, ayol va erkak tuyg'ularining o'ziga xosligini aniq va ruhan qayta yaratgan eng ajoyib sevgi romanlaridan biridir. Doktor Faust haqida afsonalar juda ko'p bo'lgan, u teatr spektakllarining qahramoni, ko'plab mualliflar o'z kitoblarida uning obraziga murojaat qilgan. Ammo Gyote qalamiga mansub hayotiy bilimlarning abadiy mavzusiga bag'ishlangan Faust haqidagi drama dunyo adabiyotining eng qimmatbaho durdonalaridan biridir. Faust – Iogann Volfgang Gyotening eng mashhur asari bo'lib, doktor Faust afsonasining eng mashhur versiyasini o'z ichiga olgan falsafiy drama hisoblanadi. Gyote hayotining 60 yili davomida Faust g'oyasi ustida ishlagan. Birinchi qism 1790-yillarda yozilgan, 1806-yilda tugatilgan, ikki yil o'tib nashr etilgan va Gyote tomonidan bir necha marta qayta bosilgan (oxirgi marta – 1828-yilda). Asarning ikkinchi qismini Gyote keksaygan yillarida yozgan; u 1832-yilda adib vafotidan keyin dunyo yuzini ko'rdi. Ritm va ohangdorlik tufayli Faust nemis she'riyatining cho'qqilaridan biri hisoblanadi. Asar muallif hayotining ko'plab ko'tarilishlari va pasayishlari bilan bog'liq bo'lgan va u bilan uzoq vaqt birga bo'lmagan yoshlikdagi do'stlariga bag'ishlanishidan boshlanadi. Keyingi qismda teatr direktori, shoir va komik aktyor o'rtasida suhbat bo'lib o'tadi. Unda qahramonlar yuksak she'riyatning haqiqiy maqsadi, omma talablariga moslashtirish muammosini, muvaffaqiyat va mashhurlik bilan yuqori san'atning uyg'un kombinatsiyasiga qanday erishish mumkinligini muhokama qiladi.

"Osmondagi prolog" qismida "osmon, yer va do'zax" muammosi rivojlanadi. Bu yerda asosiy qahramonlar – Xudo, Mefistofel, arxangellar; Faust nomi ham

ITALY

SCIENCE AND INNOVATION IN THE EDUCATION SYSTEM

International scientific-online conference

ITALY

birinchi marta esga olinadi. Zulmat egasi Mefistofel bilan suhbatda Xudo Faustni eng sodiq va ishonchli qulining namunasi sifatida keltiradi. Bunga javoban Mefistofel olimning asl mohiyatini ochib berish majburiyatini oladi va uning g'ayratini aslida harakatlari uchun mukofot olish istagi bilan izohlaydi. Shunda Xudo Mefistofelga butun Yer yuzidagi lazzat va vasvasalar bilan Faustni sinab ko'rishga va o'zgarmas sadoqatiga amin bo'lishiga ruxsat beradi. Olim kun va tunni xafagarchilikda, o'zining fikrlaridan qiynalib o'tkazadi. Uzoq umri davomida Faust ko'p narsalarni o'rganadi, ammo u barcha bilimlariga qaramay, "ahmoq bo'lib qolganini" tushunadi. Shogirdi Vagnerdan farqli o'laroq, Faust cheksiz sir-asrorlarga to'la inson ongi va ilm-fan imkoniyatlari, tabiat va butun koinot oldida nochorligini tushunadi. Faust baxtsiz, chunki uning butun hayoti behuda edi va haqiqatni bilib olishga bo'lgan barcha urinishlari behuda ketdi. Ammo kunlarning birida qora it siymosida unga Mististofel ko'rinadi va keyin Faust oldida talaba kiyimida paydo bo'ladi. Vagnerdan farqli o'laroq, noma'lum mehmon ancha aqlli va idrokli edi. Faust bilan suhbatda u baxtsiz olimni qiynayotgan muammolarning tubiga to'xtaladi. Mefistofel odamning nochorligi va inson taqdirini mazax qiladi.

O'zining doimiy noroziligini hal qilish uchun ruhini iblisga sotishga tayyor bo'lgan Faust hayotiy istaklarini o'zgartirgan holda yangi maqsadlar sari yugurib yurgan odam, asrlar davomida saqlanib qolgan va qayta tiklangan murakkab xarakterdir. U hali ham o'qilmoqda va teatrlarning odatiy repertuarlari tarkibiga kiruvchi operalarda rol o'ynamoqda. Bu esa asarning o'z davrining dahosi tomonidan dunyo adabiyoti xazinasiga, mangu turuvchi shedevr asar taqdim qilganidan dalolatdir. Albatta, Faust zamonaviy odamlarning oz sonli adabiy qahramonlarini o'zida mujassam etgan bo'lsa-da, u bizga meros qilib qoldirgan ko'pgina muammolarni tan olishimiz mumkin. Uning aqlga sig'maydigan individualligi, bilimga intilishi, doimiy noroziligi, hatto boshqalarni yo'q qilish hisobiga bo'lsada rivojlanish istagi, uning muvaffaqiyatsizliklari, yutuqlari va kamchiliklari, bularning barchasi inson va ilm-fanning XIX asrgacha bo'lgan taraqqiyotini belgilab beradi. Hozirgi kunda ham biz Faustni o'qishni davom ettiramiz, unda dunyo tajribasiga murojaat qiladigan va biz fikr yurita oladigan savol va javoblarni, muammolarni va muhim sarguzashtlarni topamiz.

Faustning fe'l-atvori uzoq tarixiy izga ega va asrlar davomida qayta yozib boriladigan har qanday figura singari afsonaga aylangan. U o'rta asrlarning oxirlarida adabiy qahramon sifatida yaratilgan, u haqiqiy xarakterga asoslanadi va sayohatchilar va "submadaniyat"ning provokatsion tilida, chegaralar, jismoniy va vaqt chegaralarini buzish bilan yashaydi. Albatta, u mahkum: iblis

ITALY

SCIENCE AND INNOVATION IN THE EDUCATION SYSTEM

International scientific-online conference

ITALY

bilan tuzgan shartnomasi uni do'zaxga olib borishi kerak. Hatto Shtauffen shahrida bir uy bor va afsonalarga ko'ra iblis u bilan tuzgan shartnomaga binoan, taxminan 1480-yilda Vyurtembergda tug'ilgan doktor Faustni o'sha uydan olib ketgan deyiladi.

Xulosa qilib aytganda, men Faustga achinaman. Men bunda bir kishining muammosini, dunyoni yaxshi tomonga o'zgartirmoqchi bo'lgan, ammo umidsizlikka uchragan olimning muammosini ko'rdim. Deyarli butun hayotini o'z foydasi uchun yoki bu shafqatsiz dunyoda qandaydir mavjud bo'lishga harakat qilish uchun emas, balki uning atrofidagi dunyoni anglash, uni o'rganish va boshqalarning baxti uchun o'z kuchini sarflaydigan odamning muammosi edi bu. Lekin bir kuni qahramon hamma narsa behuda ekanligini anglab yetdi. Faust shaxsida sinov berilgan butun insoniyat paydo bo'ladi. Faustning xatti-harakati orqali barcha odamlarning xulq-atvorini baholash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Musaev Q. Tarjima nazariyasi asoslari. Toshkent: Fan, 2005.
- 2.Umarxo'jaev M., Nazarov Q. Nemischa-ruscha-o'zbekcha frazeologik lug'at. - Toshkent: O'qituvchi, 1994.
- 3.A.Seghers ."Die Toten bleiben jung". Aufbau-Verlag Berlin und Weimar, 1973
- 4.A.Abdullayeva, X. Ro'zimatov ." Barhayot o'liklar" -Toshkent: 1962
- 5.M.D.Stepanova und I.I.Černyqeva Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. Moskau : „Vishaya shkola“, 1986.
- 6.Rahmatullayev Sh. O'zbek tilining izohli frazeologik lug'ati. -Toshkent: O'qituvchi, 1978
- 7.Salomov G'. Til va tarjima. -Toshkent: Fan, 1966.

